

НЕОБХІДНІСТЬ ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті розглянуто поняття регіональної бюджетної політики, визначено сутність місцевих бюджетів як головного інструменту реалізації державної регіональної політики. Визначено структуру доходів та видатків місцевих бюджетів. Запропоновано напрями вдосконалення бюджетної політики органів місцевого самоврядування.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Регіональна бюджетна політика відіграє все більше значення у системі заходів фінансової політики країни. Саме в бюджетній політиці найбільш яскраво проявляються та найбільш жорстко конфліктують інтереси різних суспільних груп. У сучасних умовах проблеми формування та реалізації ефективної бюджетної політики регіонів набувають особливого значення. Фінансова стабільність України буде гарантована тільки за умови фінансового благополуччя її територій. Саме тому питання щодо розробки концепції ефективної бюджетної політики на місцевому рівні набувають особливої актуальності, адже це дасть змогу забезпечити фінансову самостійність органів місцевого самоврядування. Таким чином, вирішення проблем формування та реалізації бюджетної політики на місцевому рівні є актуальною темою сьогодення [1, 2].

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Невирішені частини загальної проблеми. Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про значну увагу вітчизняних науковців до питань та проблем бюджетної політики на рівні місцевих фінансів. Зокрема, Шевчук Н.Ю., Юрійчук С.М., Бондарчук Т. – займаються дослідженням структури доходів та видатків місцевих бюджетів; Мацюра С.І. вивчає зарубіжний досвід ведення бюджетної політики місцевими органами влади; Піхоцький В.Ф., Безземельна Т.О. (займаються питаннями ефективності бюджетної політики); Т.Ю. Черняєв та Н. Вовна – досліджують фінансове вирівнювання та забезпечення органів місцевого самоврядування, та інші.

Незважаючи на велику кількість дослідників у сфері фінансового забезпечення місцевих органів влади, досі до кінця не висвітленими залишаються питання щодо вдосконалення бюджетної політики місцевих бюджетів задля покращення співвідношень їх дохідної та видаткової частин. Отже, місцеві бюджети є широкою базою вивчення для їх дослідників.

Мета статті. Метою статті є дослідження сучасного стану регіональної бюджетної політики органів місцевої влади та розробка напрямів її вдосконалення.

Основні результати дослідження. Перш ніж з'ясувати, ефективною чи неефективною є регіональна бюджетна політика в Україні, слід визначити її сутність. Так, С.Ф. Піхоцький під регіональною бюджетною політикою розуміє «цілеспрямовану діяльність держави (в особі органів державної влади й місцевого самоврядування) з використання бюджетної системи для реалізації завдань економічної політики» [1, с. 30]. Важливою стороною бюджетної політики є її регіональний зріз, зокрема, доходи та видатки місцевих бюджетів.

Проте досі не існує єдиного бачення спрямованості регіональної політики. Враховуючи обмеженість фінансових ресурсів у державі, уряд не може водночас підтримувати успішні регіони та фінансувати розвиток депресивних та дотаційних. Невизначеність у цих питаннях означає і подальше розсіювання державних коштів, часто необґрунтований підхід до вибору регіональних програм, які будуть фінансуватися за рахунків бюджету. Саме тому вдосконалення бюджетної політики місцевих фінансів має стати запорукою ефективного регіонального розвитку усієї країни [3, 4].

Ефективне функціонування органів місцевого самоврядування передбачає їх широку автономію щодо своєї компетенції, порядку її здійснення та необхідних для цього коштів. Законодавством встановлено, що фінансовою та матеріальною основою органів місцевого самоврядування є рухоме та нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів ті інші кошти, земля, природні ресурси, що є в комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних та обласних рад [6, 5].

У даний час місцеві бюджети України є найчисельнішою ланкою в бюджетній системі. Їх кількість становить 12124 бюджетів: у тому числі республіканський бюджет Автономної Республіки Крим; 24 обласних бюджетів (або 0,19 % від загального числа бюджетів); міські бюджети міст Києва та Севастополя; 171 бюджет міст обласного підпорядкування (1,41 %); 498 районних бюджетів або 4,12 %; 324 бюджетів міст районного підпорядкування (2,67 %); 106 бюджетів районів у містах або 0,87 %; 797 селищних бюджетів (6,57 %) і 10204 сільських бюджетів, або 84,16 % [7].

Згідно з чинним законодавством органи місцевого самоврядування в межах своєї компетенції самостійно розробляють, затверджують і виконують бюджети місцевого самоврядування, а отже – і бюджетну політику. Щодо складу і структури місцеві бюджети, як і державний бюджет, складаються з двох частин: доходів і витрат.

Самостійність місцевих бюджетів гарантується власними (закріпленими) і регуляторними доходами. Закріплені (власні) доходи характеризуються тим, що вони спрямовуються в той чи інший вид бюджету залежно від відомчої підпорядкованості господарства і з урахуванням територіальної ознаки надходження коштів. Регуляторні доходи – це доходи, що надходять у різні ланки бюджетів відповідно до відсотків відрхувань, установлених для даного бюджету з державного бюджету поточного року. До регуляторних доходів в Україні належать відрхування від податку на прибуток підприємств, прибуткового податку з громадян, акцизного збору [7, 8].

Доходи місцевих бюджетів – це частина фінансових ресурсів, які надходять у готівковій та безготівковій формі від населення, суб'єктів господарювання різних форм власності, громадських організацій, які створюють фінансову базу органів місцевого самоврядування для здійснення певних повноважень, в першу чергу, на забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів.

Під видатками місцевих бюджетів розуміються економічні відносини, які виникають у зв'язку з фінансуванням власних і делегованих повноважень місцевих органів влади [9, 8].

Основною формою фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування є бюджетне фінансування – надання юридичним особам із бюджетів різних рівнів фінансових ресурсів у вигляді безповоротних коштів на розвиток економіки, соціальної сфери, державне управління, оборону тощо. Останнім часом бюджетна політика місцевих бюджетів була зорієнтована, в основному, на соціальну сферу.

Реальне фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування неможливе без державної політики підтримки через ефективний перерозподіл фінансових ресурсів з метою посилення ваги власних доходів. Варто зазначити, що сучасне фінансове забезпечення місцевих бюджетів має базуватись на принципах самостійності, самодостатності, автономності та самодіяльності. Такий підхід дасть змогу збалансувати функції

органів місцевого самоврядування з ресурсами щодо їх реалізації, підвищити значення місцевих податків і зборів у доходах відповідних бюджетів, підвищити дієздатність територіальних громад і спільнот. Це сприятиме фінансовій незалежності органів місцевого самоврядування, удосконаленню їх фінансового забезпечення [6, 3].

На сьогоднішній день існує ряд певних недоліків у бюджетній політиці місцевих органів влади. Зокрема [7, 5, 4, 9]:

- останніми роками бюджетна політика була непослідовною та спрямованою переважно на вирішення соціальних проблем шляхом підвищення номінальних, а не реальних доходів населення;

- спостерігається зниження частки доходів місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів;

- місцевими бюджетами не передбачено фінансових ресурсів на розвиток мережі дошкільних закладів (збільшення кількості груп, чисельності дітей, відкриття нових закладів). Це при тому, що сьогодні тисячі дітей дошкільного віку стоять у чергах на влаштування до дитячих садків;

- недостатня фінансова самостійність місцевих бюджетів (розмежування окремих видів податків за рівнем централізації, внаслідок чого деякі податки збираються в місцевих бюджетах, а передаються до державного бюджету).

Зважаючи на вищевикладене, слід відзначити деякі напрями щодо вдосконалення регіональної бюджетної політики місцевих органів влади. Зокрема [9, 1, 4, 2]:

- оптимізувати бюджетні витрати, що сприятиме повноцінному фінансовому забезпеченню реалізації функцій місцевих бюджетів, та дотримуватися об'єктивності під час формування дохідної частини бюджету;

- переорієнтація бюджетної політики місцевих бюджетів на забезпечення економічного зростання;

- в бюджетному процесі макроекономічний ефект повинен домінувати над соціально-політичним;

- необхідно розширити перелік власних доходів місцевих бюджетів (наприклад, за рахунок плати за торговий патент, фіксованого податку на доходи фізичних осіб від підприємницької діяльності та єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва-фізичних осіб);

- регіональна бюджетна політика повинна спрямовуватися на підвищення конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу та поглиблення зв'язків національної економіки зі світовим товариством;

- фінансові проблеми місцевого рівня доцільно вирішувати за рахунок коштів відповідних бюджетів (за рахунок власних податкових джерел місцеві органи влади повинні фінансувати до 60-80 % своїх потреб);

- створити спеціальні бюджетні фонди фінансового вирівнювання територій;

- органам місцевого самоврядування доцільно шукати принципово інші джерела фінансування своїх повноважень (наприклад, за рахунок залучення позикових ресурсів, що дозволить перейти до цільового планування витрат – приймати нові програми соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці та фінансувати їх за рахунок позикових коштів).

Окрім того, важливим напрямом підвищення ефективності бюджетного процесу в регіонах є вдосконалення методик планування місцевих бюджетів. Воно повинно ґрунтуватися на аналізі тенденцій формування та виконання доходів і видатків бюджету, показників регіонального економічного та соціального розвитку.

Висновки і перспективи подальших розробок. Місцеві бюджети виступають головним інструментом реалізації державної регіональної політики та вирішення таких важливих завдань, як структурна перебудова економіки, вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів та ефективності територіального поділу праці, розвиток

місцевого господарства, здійснення житлового будівництва, благоустрій міст, проведення природоохоронних заходів тощо. Місцеві бюджети відображають політику органів місцевого самоврядування, є основним інструментом її реалізації. Органи місцевого самоврядування самостійно визначають пріоритети у своїй діяльності, складають власну бюджетну політику, ставлять цілі та завдання, втілення яких забезпечується за допомогою коштів місцевих бюджетів.

Таким чином, ефективна регіональна бюджетна політика органів місцевого самоврядування є необхідним атрибутом економічного розвитку усієї країни. Саме тому вона потребує негайного реформування. Зокрема: переорієнтація на забезпечення економічного зростання, забезпечення послідовності розвитку бюджетного процесу, розширення переліку власних доходів місцевих бюджетів та ін. Крім того, бюджетна система тісно пов'язана з іншими сферами функціонування держави, зокрема: освітою, охороною здоров'я, податковою політикою, адміністративно-територіальним устроєм. Отже, реформуючи регіональну бюджетну політику, необхідно також приймати міри та реформувати усі пов'язані з нею сфери суспільного життя як на місцевому, так і на загальнодержавному рівні.

Література

1. Піхоцький В. Ф. Ефективність бюджетної політики як інструмент соціально-економічного розвитку України [Текст] / В. Ф. Піхоцький // Фінанси України. – 2010. – № 3. – С. 30-37.
2. Мацюра С. І. Зарубіжний досвід ведення бюджетної політики місцевими органами влади [Текст] / С. І. Мацюра // Держава та регіони. – 2008. – № 1. – С. 126-130. (Серія : Державне управління).
3. Сторонянская И. Бюджетная политика в условиях формирования модели конвергентного регионального развития в Украине [Текст] / И. Сторонянская // Экономика Украины. – 2010. – № 3. – С. 43-52
4. Лютий І. О. Теоретико-методологічні засади бюджетної політики держави [Текст] / І. О. Лютий // Фінанси України. – 2009. – № 12. – С. 13-19.
5. Горник А. В. Місцеві бюджети в системі розвитку місцевого самоврядування [Текст] / А. В. Лютий // Держава та регіони. – 2007. – № 4. – С. 46-51. (Серія : Державне управління).
6. Вовна Н. Фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування [Текст] / Н. Вовна // Схід. – 2010. – № 4. – С. 17-24.
7. Юрійчук С. М. Структура доходів місцевих бюджетів в Україні [Текст] / С. М. Юрійчук // Економіка та держава. – 2010. – № 5. – С. 33-35.
8. Безземельна Т. О. Напрями вдосконалення процесу формування місцевих бюджетів [Текст] / Т. О. Безземельна // Держава та регіони. – 2007. – № 4. – С. 8-13. (Серія : Державне управління).
9. Шевчук Н. Ю. Структура видатків місцевих бюджетів України та особливості їх побудови [Текст] / Н. Ю. Шевчук // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 5. – С. 202-207.